

Arbeidsnotater

S T A T I S T I S K S E N T R A L B Y R Å

Dronningensgt. 16, Oslo-Dep., Oslo 1. Tlf. 41 38 20

IO 74/25

18. juni 1974

METODEHEFTE NR. 13

NOTATER OM SPØRSMÅLSARKIV, OM NY
UTVALGSPLAN, OG OM PREDIKSJON AV
HANDLINGER PÅ GRUNNLAG AV UTSAGN

INNHOLD

	Side
Forord	2
Tora Houg: "Notat om spørsmålsarkiv." (TH/WJ, 22/3-74)	3
Ib Thomsen og Arne Rideng: "Oversikt over arbeidet med ny utvalgsplan." (ITH, AR/GH, 21/5-74)	17
Olaf Foss: "Holdninger og atferd. Noen synspunkter på pro- blemet med prediksjon av handlinger på grunnlag av utsagn."	35

Ikke for offentliggjøring. Dette notat er et arbeidsdokument og kan siteres eller refereres bare etter spesiell tillatelse i hvert enkelt tilfelle. Synspunkter og konklusjoner kan ikke uten videre tas som uttrykk for Statistisk Sentralbyrås oppfatning.

FORORD

Metodehefter i serien Arbeidsnotater

I tilknytning til mange prosjekter i Statistisk Sentralbyrå utarbeides det mindre, upretensiøse notater for avklaring av spørsmål av metodisk interesse. Det kan dreie seg om utvalgsteknikk, alternative spørsmålsformuleringer, presentasjonsmetoder, begrepsavklaringer, diskusjon av "funn" i data, systemidéer eller andre temaer. Selv om mange slike notater bare har begrenset interesse i ettertid, vil det blant dem være noen som kunne fortjene å bli alminnelig tilgjengelig. Det kan også være nyttig å ha dem registrert sentralt slik at det blir lettere å få oversikt over det stoffet som foreligger, og lettere å referere tilbake til det. Byrået publiserer derfor leilighetsvis et passende antall notater av dette slaget samlet i metodehefter i serien Arbeidsnotater.

Kontorlederne bes holde øynene åpne for denne nye publiseringsmuligheten.

Forsker Jan M. Hoem er redaktør av metodeheftene. Fullmektig Liv Hansen er redaksjonssekretær. Medarbeidere i Byrået som lager stoff som kan være aktuelt, bes sende dette til redaksjonen etter hvert som det blir ferdig. Retningslinjer for utformingen av inserater i metodeheftene finnes på side 46 til side 47 i Metodehefte nr. 9 (ANO IO 73/36).

NOTAT OM SPØRSMÅLSARKIV^{x)}

av Tora Houg

INNHOLD

	Side
1. Innledning	4
2. Formål med spørsmålsarkiv	4
2.1. Behovet for å lagre informasjon	5
2.2. Behovet for å gjøre informasjonen lett tilgjengelig	5
2.3. Behovet for et hjelpemiddel ved arbeid med nye spørre- skjemaer	5
3. Oppbyggingen av et spørsmålsarkiv	6
4. Grunnlag for klassifisering	7
4.1. Avklaring av begreper	7
4.2. Klassifikasjonsenhet	7
4.3. Klassifikasjonssystem	8
5. Konkret utforming av spørsmålsarkivet	10
6. Organisering av arbeidet med spørsmålsarkivet	11
7. Standardisering av bakgrunnskjenne-tegn	11

---

^x Litt bearbeidet i forhold til opprinnelig versjon.

1. INNLEDNING

Formålet med dette notatet er å komme fram til et utgangspunkt for det videre arbeidet med spørsmålsarkivet. Dette videre arbeid er avhengig av de synspunkter og de behov som kommer til uttrykk fra flest mulig av, medarbeiderne ved kontoret, og det er derfor ønskelig at en debatt kommer i gang. Som grunnlag for en slik debatt trengs en oversikt over hvilke funksjoner et spørsmålsarkiv kan ha, og det trengs forslag til hvordan det eventuelt skal bygges opp. Første del av notatet vil være preget av målsettingen i dette arbeidet, mens andre del er mer konkret forsåvidt som jeg der vil antyde noen forslag til hvordan målene kan nås.

Selv om spørsmålsarkivet i første rekke skal omfatte de spørsmål som er benyttet ved intervjuundersøkelser i Byrået, er det viktig å se det som en del av hele Byråets arbeid. Især i forbindelse med arbeidet med en variabelkatalog vil spørsmålsarkivet være av stor betydning. Med andre ord må spørsmålsarkivet bygges opp slik at det lett kan tilpasses andre behov enn Intervjukontorets, og slik at spørsmål og variable kan ses i en naturlig sammenheng.

Mens nytten av variabelkatalog sannsynligvis vil være størst hos statistikkbrukere i forbindelse med samordning og bruk av statistisk informasjon, vil et spørsmålsarkiv først og fremst være nyttig for planleggerne av undersøkelser. Slik som situasjonen nå er, konstrueres ofte spørreskjemaer til nye undersøkelser helt på nytt, og det skal godt gjøres at den enkelte planlegger har god kjennskap til flere enn etpar tidligere utførte undersøkelser. Det kan derfor lett oppstå vanskeligheter med å avgrense spørsmål eller med å finne alternative formuleringer. På den annen side er arbeidet med spørreskjemakonstruksjon så verdifullt i hele undersøkelsesprosessen at det er nødvendig å bruke tid på å tilpasse de enkelte spørsmål til undersøkelsens formål.

2. FORMÅL MED SPØRSMÅLSARKIV

Et spørsmålsarkiv vil omfatte alle spørsmål og svaralternativ som er benyttet i Intervjukontorets undersøkelser. Det må bygges opp

med henblikk på

- i) å lagre allerede innhentet informasjon,
- ii) å gjøre denne informasjonen lett tilgjengelig, og
- iii) å være et hjelpemiddel ved konstruksjon av nye spørreskjemaer.

2.1. Behovet for å lagre informasjon

Vi må her skille mellom to typer informasjon. For det første er det behov for informasjon om selve spørsmålsformuleringen. Hvordan har spørsmålet fungert i intervjusituasjonen? Er det svart på det samme som det er spurt om? Økt kunnskap her vil gi grunnlag for metodeutvikling i arbeidet med spørreskjemakonstruksjon. Den andre typen informasjon det er behov for er informasjon om svarfordelingene på spørsmålet. Selv om det på de fleste områder foregår utviklinger og endringer kan det være en hjelp å kjenne til fordelingene når man skal avgjøre om et spørsmål skal stilles eller ikke.

2.2. Behovet for å gjøre informasjonen lett tilgjengelig

Dette behovet kan best dekkes ved at informasjonen blir systematisert og klassifisert og - ikke minst - samlet på ett sted. Man bør kunne unngå å lete fram det ene spørreskjemaet etter det andre fra tidligere undersøkelser for å se hva som er tatt med. Man bør også kunne unngå å måtte lete fram deler av den totale informasjonen man søker på forskjellige steder i Byrået. Klassifiseringen bør skje etter et system som er rimelig i forhold til formålet med spørsmålsarkivet, og som er lett å anvende. Det bør være lett å finne fram den informasjonen man søker. Jeg vil senere i notatet beskrive noen muligheter for klassifisering, og vil også komme inn på problemer i forbindelse med systematisering og standardisering av spørsmål.

2.3. Behovet for et hjelpemiddel ved arbeid med nye spørreskjemaer

Det vil her være behov for kunnskap om hva det tidligere har vært spurt om innen visse områder. Videre vil det være behov for hjelp til å konstruere spørsmålene og svaralternativene. Blant annet kan man ved dette unngå å stille om igjen spørsmål som ikke har fungert bra, eller som viser seg å ville bli uinteressante.

3. OPPBYGGINGEN AV ET SPØRSMÅLSARKIV

Den erfaringen som de enkelte planleggere nå sitter inne med om spørreskjemakonstruksjon er ikke i nevneverdig grad gjort tilgjengelig for alle. Det vil i alle tilfelle være vanskelig og tidkrevende å bygge opp spørsmålsarkivet rent teknisk på dette grunnlaget. Sannsynligvis er det mer realistisk å ta utgangspunkt i det arkiv som eksisterer. Gronne arkivmapper arkivert under hovedgruppe 2 i arkivet på Intervjukontorets forvarelse inneholder de enkelte oppdrag kontoret har hatt (også de det selv har tatt initiativet til).

Arkivmappene er ordnet i fortløpende nummerorden. Nummeret er et annet enn det prosjektnummer undersøkelsene har, og også et annet enn det skjemanummer som står på hvert enkelt spørreskjema (RA-nummer). Både prosjektnummereringen og RA-nummereringen skjer også fortløpende, men for andre formål enn arkivering. Selv om formålene er forskjellige, kunne det imidlertid vært ønskelig med en samordning av disse nummersystemene, slik at den enkelte undersøkelse kunne identifiseres med det samme nummer på de forskjellige stadier i produksjonsprosessen.

Arkivmappene inneholder både korrespondanse og notater om de enkelte prosjekter og eksemplarer av spørreskjema, intervjuerinstruks, revisjonsinstruks osv. Med andre ord skulle det i hver mappe være tilstrekkelig dokumentasjon til å utarbeide arkiv over de spørsmål den undersøkelsen inneholdt. Enkelte mapper inneholder også tabellpublikasjonen fra undersøkelsen (svarfordelingene), men ikke alle. De enkelte tabellpublikasjoner finnes imidlertid nokså lett tilgjengelig enten i arkivrommet eller i arkivet i 1. etasje.

Arkivet, slik det nå er, er preget av at alt i forbindelse med ett enkelt prosjekt arkiveres under det prosjektet. Mappene for de enkelte prosjektene blir derfor ofte store og vanskelige å få oversikt over. Man vet ofte ikke hva de inneholder før man har bladd igjennom dem. En slik "jakt" er selvsagt spennende, men også tidkrevende, og det ser ut til å være et behov for at man lettere kan finne fram til spesielle deler av eller ledd i en undersøkelse.

Listen over Intervjukontorets prosjekter er nødvendig å bruke sammen med arkivmaterialet. Arkivet inneholder bl.a. også mapper for prosjekter som ikke er gjennomført, som av en eller annen grunn ikke er blitt noe av, mens prosjektlisten omfatter alle gjennomførte prosjekter ved kontoret. (Se vedlegg 1 for fullstendig liste over Intervjukontorets prosjekter med henvisning til arkivet.)

Ut fra dette kan man si at den informasjon som er innhentet i Intervjukontorets prosjekter er lagret. Imidlertid er den ikke lett tilgjengelig, og den er heller ikke egnet som hjelpemiddel ved planlegging av nye undersøkelser. Fordi mange av prosjektene tar for seg felles problemområder er det nødvendig å splitte opp disse områdene på et mer differensiert nivå enn bare etter de enkelte prosjekter. F.eks. inneholder både Forbruksundersøkelsen, Boligundersøkelsen og Levekårsundersøkelsen spørsmål om arbeid og arbeidsforhold. Vi trenger derfor en klassifisering etter emne, ikke bare etter prosjekt.

4. GRUNNLAG FOR KLASSIFISERING

4.1. Avklaring av begreper

Før jeg går inn på hvilket system for klassifisering vi kan bruke, vil jeg avklare etpar begreper som blir sentrale i et slikt system. Vanligvis brukes uttrykket problemstilling i betydningen antakelse om en mulig sammenheng mellom to eller flere variable. En problemstilling kan belyses ved flere spørsmål i et spørreskjema, mens et spørreskjema på den annen side kan inneholde flere problemstillinger. Problemområde er et videre uttrykk enn problemstilling. Problemområde betegner en rekke problemstillinger innenfor det samme området uten at disse problemstillingene nødvendigvis bør ha noen sammenheng med hverandre.

4.2. Klassifikasjonsenhet

En klassifisering som her skissert betinger en oppdeling i emner uttrykt ved grupper av spørsmål. En slik gruppe vil bestå av et antall spørsmål som behandler et visst problemområde (emne) i et skjema. Hver gruppe bør ha et eget kort i et arkiv, og på det kortet bør finnes opplysninger om samtlige undersøkelser som har behandlet det problemområde man er interessert i. Fra disse "problemområde-kortene" bør man kunne gå enten til et hovedkort for hver undersøkelse, eller direkte til skjemaet for å se spørsmålets utforming og eventuelle svaralternativer. Når man finner fram til det enkelte spørsmål, bør man også kunne avlese hvordan det har fungert og hvordan marginalfordelingene har vært. Dette betinger et kortsett over hvert eneste spørsmål i hver undersøkelse.

Foruten det allerede eksisterende arkiv over de enkelte prosjekter, blir det altså i tillegg ett arkiv over problemområder (emner) og ett over

spørsmålene. En rask gjennomgåelse av de spørsmål som er benyttet i Intervjukontorets undersøkelser etter 1970 viser at det er om lag 1 230 spørsmål som er stilt. I denne summeringen er ikke medregnet "a), b) og c) - spørsmål" (som det er nokså mange av), og heller ikke ulike svaralternativer, så et fullstendig spørsmålsarkiv ville bli atskillig mer omfattende. Det kreves derfor et stort arbeid for at dette skal gjennomføres.

4.3. Klassifikasjonssystem

Som et utgangspunkt kunne man tenke seg en klassifisering (etter emner) på grunnlag av "Veiviser i norsk statistikk". Mange kategorier måtte selvsagt føyes til, slik som den er i dag. På den annen side kan en slik klassifisering dekke alle problemområdene ikke bare ved Intervjukontoret, men i hele Byrådet.

En langt fyldigere klassifisering finnes imidlertid i Dewey's klassifikasjonssystem som f.eks. biblioteket bruker. Følgende liste over hovedemner, spesielt for samfunnsvitenskapelige problemstillinger, er hentet fra den (noe tilnærmet):

- 300 Samfunnsvitenskapene
- 301 Sosiologi. Samfunnsforskning. Sosial økologi. Institusjoner og grupper etc.
- 310 Demografi
- 320 Statsvitenskap. Politikk
- 330 Sosialøkonomi. Samfunnsøkonomi. Arbeidsgiver og arbeidstaker. Bank. Fordeling og forbruk av økonomiske goder. Levestandard
- 350 Offentlig forvaltning. Sentral- og kommunalforvaltningen
- 360 Sosial velferd. Velferd for særskilte grupper. Kriminologi. Trygder
- 370 Undervisning. Pedagogikk
- 380 Handel. Samferdsel

- 600 Anvendt vitenskap. Reklame. P.R. Tidsstudier

- 700 Kunst. By- og landsplanlegging. Boliger. Underholdning. Sport. Idrett

- 910 Geografi. Reiser

Ved overveiing av hvilket klassifikasjonssystem man eventuelt skal velge, kan mange hensyn komme inn. Det kan være en fordel å benytte

et system som allerede er i bruk, f.eks. i biblioteket, og på den annen side kan nettopp dette være en ulempe. Et klassifikasjonssystem som er laget både for et annet formål og for lang tid tilbake kan for ens eget formål virke forvirrende snarere enn ordende.

Klassifiseringen som benyttes i "Veiviser'n" er svært grovt inn-delt, og selv om den kan brukes som et utgangspunkt, bør den iallfall splittes opp og spesifiseres betraktelig.

Norsk samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) arbeider for tiden med klassifisering av data hovedsakelig fra A/S Gallup's undersøkelser. Denne klassifiseringen er svært spesifisert og basert på data om helt spesielle områder, som f.eks. skatter, reklame, drikkevaner, kriminalitet osv. En slik oppdeling vil sannsynligvis ikke passe til vårt formål. Imidlertid utarbeides det også komplette spørsmålslistene for enkelte av disse områdene, og disse listene kan vi ha nytte av i arbeidet med å utforme spørsmål og svaralternativ.

Det er mulig at den beste løsningen er å lage et eget klassifikasjonssystem. Dette bør i tilfelle gjøres i nært samarbeid med både NSD og andre institusjoner (kanskje spesielt de nordiske statistiske institusjonene). For eksempel kan klassifiseringen som benyttes ved Zentralarchiv für Empirische Socialforschung i Köln til en viss grad tilnærmes norske forhold, men enkelte av emnene der virker som de ligger utenfor rammen av Byråets virksomhet. (Se vedlegg 2).

Som utgangspunkt for dette arbeidet med klassifikasjon foreslår jeg følgende klassifisering av problemområdene:

- 10 Demografi
- 11 Flyttinger
- 12 Befolknings sammensetning
- 13 Befolkningsstudier over tid. Generasjonsutvikling

- 20 Økonomi
- 21 Forbruk. Levestandard og levekostnader
- 22 Avbetaling. Kreditt
- 23 Priser. Kostnader
- 24 Inntektsfordelinger. Formuesfordelinger
- 25 Arbeidskraft. Sysselsetting og arbeidsledighet
- 26 Arbeidsstudier. Forhold på arbeidsplassen
- 27 Offentlige finanser (skatter)
- 28 Nasjonalregnskaper. Nasjonalinntekt

- 30 Utdanning
- 31 Utdanningsnivå
- 32 Utdanningsstudier over tid. Foreldres utdanning
- 33 Adgang til utdanning

- 40 Geografi
- 41 Regionale fordelinger

- 50 Statsvitenskap og politikk
- 51 Valg. Politiske partier
- 52 Interessegrupper
- 53 Lokalpolitikk
- 54 Politisk aktivitet. Politisk deltakelse
- 55 Stemmegivning (folkeavstemming)
- 56 Sivile tjenester (kommunale nemnder osv.)

- 60 Sosiale forhold
- 61 Befolkningsgrupper (etter alder og kjønn)
- 62 Arbeidsmuligheter. Yrke og karriere
- 63 Bolig og boligmiljø. Nabolagsforhold. Avstander til service
- 64 Helse. Sykdommer (fysiske og psykiske). Kosthold
- 65 Massekommunikasjon (radio, TV osv.)
- 66 Ekteskap. Familie. Sosial interaksjon (evt. isolasjon)
- 67 Fritid. Fritidshus
- 68 Sosiale trygder. Velferdstiltak
- 69 Minoriteter. Diskriminering

5. KONKRET UTFORMING AV SPØRSMÅLSARKIVET

Selve spørsmålsarkivet bør så bestå av de enkelte spørsmål som enheter, eventuelt kan svarkategoriene benyttes som enheter. Spørsmålene må kunne finnes under problemområdene eller under skjemaene (arkivert etter nummer på skjemaet og nummer på spørsmålet). På kortet for hvert spørsmål må man kunne få ytterligere opplysninger om problemstillingen (f.eks. instruks til intervjuerne om det enkelte spørsmål), om problemområdet ved henvisninger til tilgrensende problemstillinger behandlet i samme eller i andre undersøkelser, og man må kunne få marginalfordelingene.

For å sikre allerede igangværende og framtidige undersøkelser en ukomplisert innlemmelse i spørsmålsarkivet, ville det kanskje være

formålstjenlig å utarbeide et skjema eller formular som standarddel av enhver undersøkelse. Et slikt formular kunne f.eks. legges opp slik som det er gjort for Levekårsundersøkelsen i notat ASA/MF, 2/11-73, Vedlegg 2, hvor undersøkelsens spørsmål er gruppert etter emner med henvisning til spørsmålsnummer. Et slikt formular bør snarest innarbeides i det løpende planleggingsarbeid.

6. ORGANISERING AV ARBEIDET MED SPØRSMÅLSARKIVET

I nærmeste framtid er arbeidet med spørsmålsarkivet tenkt ordnet på følgende måte:

- a) Gjennomgåelse av de viktigste spørreskjema-undersøkelser med henblikk på en gruppering av spørsmålene etter emner. Dette arbeidet forutsettes gjort så mye som mulig i samarbeid med de enkelte saksbehandlere.
- b) Utarbeide et kortsett (evt. en ringperm med A4-kort) over disse emnene ordnet etter et hensiktsmessig klassifikasjonssystem.
- c) Utarbeide forslag til kort for hvert enkelt spørsmål. Ta stilling til hvilke henvisninger, opplysninger osv. som skal være med på hvert kort.
- d) Utgi arkivet med jevne mellomrom som hefte.

7. STANDARDISERING AV BAKGRUNNSKJENNETEGN

Notat SPL/eh, 15/2-74 om "Kartlegging av definisjoner og klassifikasjoner av sentrale bakgrunnskjennetegn ved Intervjukontoret" viser at det er stor variasjon fra undersøkelse til undersøkelse når det gjelder slike klassifikasjoner. I forbindelse med utarbeidelsen av et spørsmålsarkiv er det naturlig å ta stilling til i hvilken grad visse sentrale bakgrunnskjennetegn skal standardiseres.

Det kan være et behov for standardisering for at undersøkelser bedre skal kunne sammenliknes med hverandre, eller hvis man skal kople sammen data fra ulike undersøkelser. På den annen side vil hver undersøkelse være preget av sitt formål, og den enkelte planlegger bør ha en viss frihet til å klassifisere bakgrunnskjennetegn avhengig av dette formålet slik det oppfattes. Det man i første rekke trenger er en veiledning i forbindelse med konstruksjon av nye spørreskjemaer. En slik veiledning bør gi informasjon om hvordan de mest sentrale bakgrunnskjennetegn er klassi-

fisert i andre undersøkelser, og den bør også gi informasjon om de enkelte klassifikasjonenes begrensning og fordeler.

Forøvrig skulle det ikke være noe stort problem å gå tilbake til primærmaterialet dersom man ønsker en annen klassifisering enn den som er foretatt i den enkelte undersøkelses tabellpublikasjon. Dette krever imidlertid informasjon om at den muligheten er til stede.

LISTE OVER INTERVJUKONTORETS PROSJEKTER

Prosjekt nr.	Prosjektets navn	Intervju gjennomført	Rapport nr.	Arkiv nr.
9	Regnskapsføring (Østfold)	okt. 1966		
10	Prisinnsamling	f.o.m. 1967		2- 6-60
11	Forbruksunders., <u>prøve</u>	mai 1966		2-41-10
12	NRK, <u>prøve</u>	sept. 1966		2- 2-20
13	Forbruksunders.	1967 (årsintervju feb. 1968)	NOS A 280	2-41-10
14	NRK 1967	april 1967	1	2- 2-31
15	Forbruksunders. blant studenter	okt. 1967 april 1968	2	2- 8-20
16	Boligunders., <u>prøve</u>	juni 1967		2- 4-13
17	Forbruksunders. <u>prøve, årsintervju</u>	april 1967		2-41-10
18	Boligundersøkelsen	okt. 1967	2	2- 4-14(15)
19	Kurs, opplysningsvirksomhet og div.			
20	Ferie- og reisevaner	mai 1968		2-10
21	NRK 1968	sept. okt. 1968	4	2- 2-40
22	Gifte kvinners sysselsetting	nov. 1968	7	2- 9
23	Helseundersøkelsen	okt. nov. 1968	NOS A 321	2-15
25	Utgifter til bolig	feb. 1969		2-18-10
26 A	NRK 1969	feb. 1969	6	2- 2-50
26 B	Ungdommens radioavis	april 1969		2- 2-80
27	Folketelling, <u>prøve</u>	des. 1968 juni 1969		2-14-20(30)
28	Pensjonsalder	aug. 1969	11	2-19
29	Valgundersøkelsen	sept. 1969	9 NOS A 340	2-16-20

INTERVJUKONTORETS PROSJEKTER (FORTS.)

Prosjekt nr.	Prosjektets navn	Intervju gjennomført	Rapport nr.	Arkiv nr.
30	Arbeidskraftundersøkelsene	okt. 1969		2-24
31	Reklamesendinger	okt. 1969	10	2-23
32	Konsumentopplysning	mars 1969	8	2-17
33	Fiskeritelling			2-32
34	Boligfinansiering	feb. mars 1970	15	2- 5-20
35	Fritidshus	sept. okt. 1970	NOS A 509	2-12
36	Ferie- og friluftsliv, prøve og hovedunders.	april 1970	NOS A 451/459	2-13
37	Tidsnytting, <u>prøve</u>		.	2-29
38	NRK 1970	juni aug. 1970	13	2- 2-70
39	Folke- og boligting	nov. 1970		2-14-41
40	NRK	feb. 1971	16	2- 2-90
41	Statens inf.tjeneste	nov. 1970		2-25
42	Yrkeshistorie, <u>prøve</u>	mai 1971		2-39-30
43	Tidsnytting	sept. 1971 aug. 1972		2-29-12
44	Kommunevalget	sept. okt. 1971	NOS A 501 20	2-16-50
45	Yrkeshistorie	nov. 1971		2-39-40
46	Forbruksunders., <u>prøve</u>	jan. mars 1972		2-41-32
47	NRK, TV-teatret	feb. mars 1972	18	2- 2-131
48	Norsk utviklingshjelp	till.AKU 1.kv. 1972	19	2-44
49	Forbruksundersøkelsen	des. 1972 jan. 1974		2-41-40

INTERVJUKONTORETS PROSJEKTER (FORTS.)

Prosjekt nr.	Prosjektets navn	Intervju gjennomført	Rapport nr.	Arkiv nr.
50	EF-undersøkelsen	sept. okt. 1972	NOS A 544	2-48
51	Flyttemotiv, <u>prøve</u>	april 1972		2-28-30
52	Mobilitet, till.AKU	2.kv. 1972		
53	Pensjonssp., finans till.AKU	2.kv. 1972		
54	NRK, Olympiade	sept. 1972	21	2- 2-130
55	Boligundersøkelse prøve og hovedu.s.	okt. 1972		2- 4-20(30)
56	Flyttemotiv	okt. nov. 1972		2-28-40
57	NRK	nov. 1972	22 23	2- 2-110
58	Informasjon om grunn- skolen, prøve privat	nov. 1972		
59	NRK	feb. 1973	24	2- 2-120
60	Forbruksundersøkelse blant studenter og skoleungdom, <u>prøve</u>	mars 1973		2- 8-42
61	Levekårsundersøkelsen, <u>prøve</u>	juni 1973		2-47-30
62	Stortingsvalget	sept. 1973		2-16-60
63	Levekårsundersøkelsen	nov. 1973 -mars 1974		2-47-40
64	Løpende forbruk	fra 1974		2-41-60
65	Røykevaner og NRK- spørsmål till.AKU 4 4. kv. 73	4.kv. 1973		
66	NRK - julen 1973	des. 1973		
67	Husbanken			
68	Televerket (prøve)	feb. 1974		
69	Røykevaner	feb. 1974		

Klassifikasjonsskjemaet ved Zentralarchiv für Empirische Socialforschung, Köln

Hovedkategorier:

- 10 Statsspørsmål. Politisk system.
- 11 Politiske institusjoner,
- 12 Internasjonale institusjoner, forhold.
- 13 Politiske ideologier.
- 14 Politiske spørsmål. Saker.
- 15 Politiske holdninger og atferd.
- 16 Politiske partier og organisasjoner.
- 17 Prominente personer.
- 19 Forsvar. Militære saker.
- 20 Rettssystem. Lovgivning. Lover
- 30 Økonomiske systemer.
- 31 Økonomisk politikk. Nasjonaløkonomisk situasjon.
- 32 Sosialpolitikk.
- 33 Finanspolitikk.
- 34 Generelle utgifter.
- 35 Generelle inntekter.
- 36 Økonomiske bransjer.
- 37 Arbeid og industri.
- 38 Yrker.
39. Inntekter.
- 40 Forbruksstruktur.
- 41 Sparing.
- 42 Kapitalmarkedet.
- 50 Samfunn. Kultur.
- 51 Kommuner.
- 52 Grupper.
- 53 Familie.
- 54 Personlighet.
- 55 Utdanning.
- 56 Universitet, Forskning. Vitenskap.
- 57 Religion.
- 58 Teknikk.
- 59 Medisin.
- 60 Fritid.
- 62 Kommunikasjon.
- 70 Land.
- 80 Demografi.

O V E R S I K T   O V E R   A R B E I D E T   M E D

N Y   U T V A L G S P L A N

av Ib Thomsen og Arne Rideng

I N N H O L D

	Side
1. Innledning	18
2. Noen synspunkter på behovet for regionale tall	18
3. Kostnadsstudier	19
4. Valg av register	20
5. Valg av utvalgsområder	20
6. Stratifiseringen	21
7. Kort oversikt over det videre arbeid	22
Vedlegg	24

1. INNLEDNING

I dette notat skal vi gi en oversikt over det arbeid som til nå er utført med konstruksjon av ny utvalgsplan. Av særlig interesse er avsnittet om stratifisering. Stratifiseringen danner nemlig grunnlag for hvilke regionale tall det vil bli mulig å gi fra en utvalgsundersøkelse.

I avsnitt 2 er gitt noen synspunkter på behovet for regionale tall. Disse synspunkter danner grunnlag for den stratifiseringen som er foreslått i avsnitt 6. I avsnittene 3 og 4 har vi beskrevet en del erfaringer som vi har gjort ved kontoret angående kostnader ved intervjuundersøkelser og bruk av registre. Konsekvensene av disse erfaringer er beskrevet i avsnitt 5 og 6.

Til slutt i notatet er gitt en kort oversikt over det videre arbeid med den nye utvalgsplanen.

I notat ITh/GH, 9/2 1973 er beskrevet planene for arbeidet med den nye utvalgsplan. Deler av disse planene har det ikke vært mulig å gjennomføre, vesentlig på grunn av forsinkelsen på Folketellingen 1970. En konsekvens av dette er at utvalgsplanen er konstruert på et dårligere empirisk grunnlag enn en kunne ønske.

2. NOEN SYNSPUNKTER PÅ BEHOVET FOR REGIONALE TALL

På orienteringsmøtet høsten 1973 om planene for arbeidet med ny utvalgsplan kom det fram en rekke ønsker om å kunne spesifisere utvalget geografisk. Ønskene kan klassifiseres i fire typer:

- T y p e a. En ønsker primært tall for hele landet samt tall for et større antall geografiske områder (f.eks. fylke, grupper av fylker).
- T y p e b. En ønsker primært tall for hele landet og i tillegg tall for et mindre antall geografiske områder (f.eks. handelsfelt, landsdel).
- T y p e c. En ønsker tall både for hele landet og for kommunetyper.
- T y p e d. Geografisk avgrensede undersøkelser.

Det forekommer også ønsker om kombinasjoner av disse typer.

Det er vanskelig på forhånd å spesifisere de områder innen hvilke en ønsker lokale undersøkelser. Dessuten vil en lokal undersøkelse ofte føre til at en må bruke flere intervjuere fra andre områder for å kunne foreta

datainnsamlingen. Vi har derfor valgt ikke å ta hensyn til ønsker om lokale undersøkelser ved konstruksjonen av utvalgsplanen. Unntakelser er dog Oslo, Bergen og Trondheim, hvor det er mulig å foreta lokale undersøkelser.

Ønskene ved arbeidskraftundersøkelsene hører til Type a. Det er kommet fram sterke ønsker om å gi tall for fylker eller for grupper av fylker. For andre undersøkelsers vedkommende er det ikke kommet fram vesentlige krav om noen inngående regional oppdeling av utvalget.

Ønsker av Type b forekommer i forbindelse med de fleste utvalgsundersøkelser, ønsket er likevel sjeldent så sterkt at en har valgt å overrepresentere visse deler av landet.

Etter at den nye kommunegruppering er blitt ferdig, er det kommet fram ønsker om å kunne gruppere utvalget etter disse typene.

Tidligere var utvalgsområdene gruppert i tett- og spredtbygde områder. En slik inndeling er ikke foretatt i den nye utvalgsplan. Årsaken er at de nye utvalgsområder (kommuner) er så store at vi ikke har funnet det fruktbart å karakterisere dem slik. Hvis en ønsker å oppdele utvalget sitt etter denne variabel, må en for hver enhet i utvalget observere om den ligger i et område en vil karakterisere som spredt- eller tettbygd strøk. Utvalget kan da oppdeles etter verdien på denne variabel.

Synspunktene beskrevet i dette avsnitt har dannet grunnlag for stratifiseringen av utvalgsområdene.

3. KOSTNADSSTUDIER

Et av de viktigste valg under konstruksjonen av ny utvalgsplan, er valget av størrelsen på utvalgsområder (dvs. de geografiske områder vi trekker i første trinn). Fra feltgruppa ved Kentoret for intervjuundersøkelser er det kommet fram ønske om å gjøre utvalgsområdene i den nye utvalgsplan større enn de er i dag. På den andre siden ønsker en ikke for store utvalgsområder, da dette kan føre til økte reiseomkostninger for intervjuerne. For å foreta et fornuftig valg av størrelsen på utvalgsområdene har vi forsøkt å finne ut hvordan gjennomsnittlig reisetid pr. IO avhenger av flateinnholdet til utvalgsområdet. For et utvalg av de områder vi bruker i dag, har vi derfor bestemt flateinnholdet og forsøkt "å forklare" gjennomsnittlig reisetid innen et utvalgsområde ved hjelp av denne variabel. I de fleste andre land har en funnet at gjennomsnittlig reisetid pr. IO er en lineær funksjon av kvadratroten av flateinnholdet. For arbeidskraftundersøkelsenes vedkommende fant vi en liknende sammenheng. For andre undersøkelsers ved-

kommende fant vi ingen sammenheng mellom flateinnhold og reisetid. Det skyldes antakeligvis at områdene er lite homogene når det gjelder kommunikasjon, befolkningstetthet og plasseringen av intervjuer.

I kostnadsdataene fant vi en annen sammenheng som har hatt betydning ved konstruksjon av utvalgsplanen. Det viste seg at reisetiden pr. IO er sterkt avhengig av hvor mange intervjuere utvalget blir fordelt på. Dess flere intervjuere en bruker på en undersøkelse, dess lengre blir den gjennomsnittlige reisetid pr. IO.

Konsekvensene av disse studier er at vi må legge ned mye arbeid i plasseringen av intervjuerne innen utvalgsområdene. Dessuten må vi lage utvalgsplanen slik at det for mindre undersøkelser er mulig å foreta datainnsamlingen ved hjelp av få intervjuere.

4. VALG AV REGISTER

Til nå har det vært et problem at metodegruppa har måttet ajourføre kontorets register via de lokale hullkortregistrene. Årsaken til at en ikke har brukt Det sentrale personregister er først og fremst at dette ikke inneholder opplysninger om tellingskretsnummer. De lokale folkeregistre bruker nå magnetbånd i stedet for hullkort. Magnetbåndene er tilgjengelige for Kontoret for intervjuundersøkelser via Registerkontoret. Vi kan derfor regne med at registerproblemene i framtiden er vesentlig mindre enn de vi har hatt til nå. Den ajourføring kontoret i dag foretar via de lokale folkeregistre vil falle helt bort. Dessuten vil magnetbåndregisteret være bedre ajour enn det tidligere hullkortregister.

5. VALG AV UTVALGSOMRÅDER

I utvalgsplanen vi bruker nå, trakk vi opprinnelig ca. 100 utvalgsområder og ansatte én intervjuer i hvert område. Senere trakk vi ca. 200 utvalgsområder i tillegg for å kunne møte de krav arbeidskraftundersøkelsen setter til innsamlingskapasiteten. Kontoret har i dag ca. 330 intervjuere fordelt på ca. 300 utvalgsområder. Som tidligere nevnt er det kommet fram ønske om å konsentrere intervjuerstaben på færre, men større utvalgsområder.

En konsentrasjon av intervjuerne vil naturligvis føre til at utvalgene blir konsentrert over et mindre geografisk område, hvilket kan føre til en øking i usikkerheten av tallene. Da vi ikke har utført variansstudier under planleggingen av utvalgsplanen, er det vanskelig å si noe sikkert om hvor mye vi kan vente at variansen vil øke.

Ved valg av utvalgsområder må vi også ta i betraktning at områdene skal stratifiseres. Vi må derfor ha statistikk fra folketellingen for disse områdene. Med det tidspress vi i dag arbeider under, har vi ikke andre alternativer enn å velge kommuner som utvalgsområder. Kommunene er vesentlig større geografiske områder enn de utvalgsområder vi bruker i dag. Kommuner som har færre enn ca. 4 000 innbyggere slås sammen med andre kommuner, slik at det minst er om lag 4 000 personer innen hvert utvalgsområde. I gjennomsnitt regner vi med å trenge 3-4 intervjuere pr. utvalgsområde. Med et samlet antall intervjuere på ca. 350 vil det si at vi skal trekke 100 utvalgsområder i første trinn.

I avsnitt 3 ble det konkludert med at vi bør kunne utføre mindre undersøkelser uten å bruke samtlige intervjuere. Dette problem har vi tenkt oss å løse ved å inndele hver kommune i utvalget i et passende antall mindre områder, som hver kan dekkes av én intervjuer, og bruke disse områder ved mindre undersøkelser. Dette betyr altså at vi ved mindre undersøkelser trekker utvalgene i tre trinn. Oppdelingen av kommunene samt trekkemetoden innen kommunene skal vi ikke komme inn på i dette notatet.

6. STRATIFISERINGEN

På grunnlag av synspunktene i avsnitt 2 har vi valgt å stratifisere utvalgsområdene på følgende måte:

Først har vi inndelt landet i 5 landsdeler:

1. Oslo - Akershus med	814 214 innbyggere,
2. Resten av Østlandet med	1 128 164 innbyggere,
3. Sørlandet/Vestlandet (÷ Møre) med	977 263 innbyggere,
4. Møre/Trøndelag med	589 972 innbyggere,
5. Nord-Norge med	463 381 innbyggere.

Bortsett fra Oslo-Akershus er landsdelene inndelt i regioner

(fylkespar):

2.1. Østfold - Vestfold med	407 351 innbyggere,
2.2. Hedmark - Oppland med	358 268 innbyggere,
2.3. Buskerud - Telemark med	362 545 innbyggere.
3.1. Agder - Rogaland med	492 346 innbyggere,
3.2. Hordaland - Sogn og Fjordane med	484 917 innbyggere.
4.1. Møre og Romsdal med	229 407 innbyggere,
4.2. Trøndelag med	360 565 innbyggere.
5.1. Nordland med	242 627 innbyggere,
5.2. Troms - Finnmark med	220 754 innbyggere.

Disse geografiske områder har vi valgt som "superstrata". Grensene for disse områdene krysses altså ikke ved den videre stratifisering. Årsaken til dette er ønsker om oppdeling av utvalget til arbeidskraftundersøkelsene.

Innen hvert "superstratum" har vi tatt ut alle byer med mer enn 30 000 innbyggere som egne strata. De øvrige kommuner innen et "superstratum" er inndelt etter kommunetype og innbyggerantall. De to siste kriteriene er såkalte underordnede kriterier. Dvs. at en har vært nødt til å ha utvalgsområder av forskjellige typer innen samme stratum. Dette forhindrer likevel ikke at en kan gruppere utvalget etter kommunetype.

Stratifiseringen av utvalgsområdene er gitt i vedlegget.

7. KORT OVERSIKT OVER DET VIDERE ARBEID

Det neste som skal gjøres, er at det skal trekkes én kommune innen hvert stratum. De kommuner som utgjør et eget stratum, trekkes med sikkerhet i første trinn. Disse kommuner er:

0101	Halden	27 193
0103	Fredrikstad	29 396
0104	Moss	25 522
0219	Bærum	80 861
0220	Asker	33 774
0231	Skedsmo	33 456
0301	Oslo	468 301
0412	Ringsaker	29 399
0501	Lillehammer	21 046
0601	Ringerike	29 709
0602	Drammen	50 565
0706	Sandefjord	33 232
0805	Porsgrunn	31 584
0806	Skien (+ Siljan)	47 671
1101	Kristiansand	58 977
1102	Sandnes	32 891
1103	Stavanger	84 334
1149	Karmøy	29 053
1201	Bergen	214 470
1501	Ålesund	40 683
1601	Trondheim	133 205
1804	Bodø	30 384
1833	Rana	26 301
1902	Tromsø	42 246
	T o t a l	<u>1 574 253</u>

Innen de øvrige strata trekkes ett utvalgsområde med sannsynlighet proporsjonal med størrelsen på kommunen.

Når kommunene er trukket, må disse oppdeles i et antall mindre områder, som kan dekkes av én intervjuer. Oppdelingen av de uttrukne kommuner har to formål:

- (i) For mindre undersøkelser trekkes utvalget innen deler av de kommuner som er trukket i første trinn.
- (ii) Når hele kommunen brukes, må enhver uttrukket person intervjues av den intervjuer som bor nærmest. Oppdelingen av kommunen kan da danne grunnlaget for plasseringen av intervjuere samt allokeringen av uttrukne personer på intervjuerne.

For å kunne utføre trekkingen og allokeringen av IO på intervjuerne automatisk, bør oppdelingen av kommunene gjøres etter skolekrets eller valgkrets.

OVERSIKT OVER STRATIFISERINGEN AV UTVALGSOmråDENE

Stratum nr.	OSLO/AKERSHUS				Kommune- type
1	0221	Aurskog-Høland	11 730		
	0236	Nes	13 256	Sum:	24 986
					3
2	0227	Fet	6 903		
	{0237	Eidsvoll	14 228		
	{0239	Hurdal	2 247 (2)	Sum:	23 378
					6 (2)
3	0211	Vestby	6 578		
	0214	Ås	10 183		
	0215	Frogn	8 602		
	0229	Enebakk	5 574	Sum:	30 937
					7
4	0213	Ski	16 789		
	0217	Oppegård	14 533	Sum:	31 322
					7
5	0216	Nesodden	9 469		
	0226	Sørums	8 888		
	0228	Rælingen	10 704	Sum:	29 061
					7
6	0219	Bærum		80 861	7
7	0220	Asker		33 774	7
8	0230	Lørenskog	17 957		
	0235	Ullensaker	16 927	Sum:	34 884
					7
9	0231	Skedsmo		33 456	7
10	0233	Nittedal	13 501		
	{0234	Gjerdrum	2 704		
	{0238	Nannestad	7 049	Sum:	23 254
					7
11	0301	Oslo		468 301	7
ØSTLANDET ELLERS					
12	0347	Tynset	5 050		
	{0432	Rendalen	2 969		
	{0434	Engerdal	1 784		
	0435	Tolga-Os	3 762		
	{0438	Alvdal	2 521		
	{0439	Follidal	2 234 (2)		
	{0511	Dovre	3 171 (9)		
	{0512	Lesja	2 502		
	{0513	Skjåk	2 582		
	{0514	Lom	2 825		
	0515	Vågå	4 047	Sum:	31 219
					1 (9+2)

Stratum nr.	ØSTLANDET ELLERS (forts.)			Kommune- type
13	0520	Ringebu	5 326	
	0521	Øyer	4 030	
	0522	Gausdal	6 520	
	{0540	Sør-Aurdal	3 823	
	{0541	Etnedal	1 767	
	0542	Nord-Aurdal	6 068 (9)	
	{0543	Vestre Slidre	2 390	
	{0544	Øystre Slidre	2 849	
{0545	Vang	1 806	Sum: 34 852	1 (9)
14	{0632	Rollag	1 308	
	{0633	Nore og Uvdal	2 950	
	{0827	Hjartdal	1 713	
	{0828	Seljord	2 996	
	{0829	Kviteseid	2 902	
	{0830	Nissedal	1 473	
	{0831	Fyresdal	1 442 (9)	
	{0833	Tokke	2 811	
{0834	Vinje	3 887	Sum: 21 482	1 (9)
15	0418	Nord-Odal	5 302	
	0419	Sør-Odal	6 945	
	0420	Eidskog	6 438	
	0423	Grue	6 278	Sum: 24 963
16	0425	Åsnes	9 193	
	0426	Våler	4 849	
	0428	Trysil	7 383	
	0429	Åmot	4 823	
	0430	Stor-Elvdal	3 810	Sum: 30 058
17	0517	Sel	6 497	
	0518	Fron	9 592	
	0536	Søndre Land	6 447	
	0538	Nordre Land	7 107	Sum: 29 643
18	{0621	Sigdal	3 814	
	{0622	Krødsherad	1 996	
	{0631	Flesberg	2 262 (3)	
	0817	Drangedal	4 519	
	0822	Sauherad	3 854	Sum: 16 445
19	{0114	Varteig	1 586	
	{0128	Rakkestad	6 807	
	{0123	Spydeberg	3 456	
	{0138	Hobøl	3 138	
	0125	Eidsberg	8 865	
	{0127	Skiptvet	2 515	
	{0137	Våler	2 420	Sum: 28 787

Stratum nr.	ØSTLANDET ELLERS (forts.)		Kommune- type	
20	0118	Aremark	1 360	
	0119	Marker	3 408 (2)	
	0121	Rømskog	680 (2)	
	0122	Trøgstad	4 120	
	0714	Hof	2 335	
	0716	Våle	3 116	
	0718	Ramnes	2 980	
	0728	Lardal	2 272 (2)	
	0719	Andebu	3 796	Sum: 24 067 3 (2)
21	0415	Løten	6 358	
	0533	Lunner	6 046 (7)	
	0534	Gran	12 251	Sum: 24 655 3 (7)
22	0417	Stange	17 209	
	0528	Østre Toten	13 908	Sum: 31 117 3
23	0814	Bamble	9 885	
	0815	Kragerø	10 390	
	0819	Nome	7 212	
	0826	Tinn	7 820	Sum: 35 307 5
24	0101	Halden		27 193 6
25	0104	Moss		25 522 6
26	0111	Hvaler	2 392 (4)	
	0133	Kråkerøy	7 456	
	0113	Borge	10 516	
	0131	Rolvøy	5 842	
	0134	Onsøy	11 590	Sum: 37 796 6 (4)
27	0102	Sarpsborg	13 060	
	0130	Tune	17 382	Sum: 30 442 6
28	0115	Skjeberg	11 217	
	0124	Askim	12 505	Sum: 23 722 6
29	0401	Hamar	16 280 (8)	
	0502	Gjøvik	25 693	Sum: 41 973 6 (8)
30	0412	Ringsaker		29 399 6
31	0414	Vang	8 978 (8)	
	0529	Vestre Toten	12 746	
	0532	Jevnaker	5 360	Sum: 27 084 6 (8)
32	0604	Kongsberg	19 344	
	0807	Notodden	13 014	Sum: 32 358 6
33	0623	Modum	11 820	
	0628	Hurum	6 431	Sum: 18 251 6
34	0624	Øvre Eiker	13 597	
	0625	Nedre Eiker	15 087	Sum: 28 684 6

Stratum nr.	ØSTLANDET ELLERS (forts.)			Kommune- type
35	0702	Holmestrand	8 119	
	0711	Svelvik	5 190	
	0713	Sande	5 920	Sum: 19 229
				6
36	0720	Stokke	7 033	
	0725	Tjølling	7 045	
	0726	Brunlanes	6 812	
	0727	Hedrum	8 832	Sum: 29 722
				6
37	0805	Porsgrunn		31 584
				6
38	0626	Lier	16 279	
	0627	Røyken	11 778	Sum: 28 057
				7
39	0602	Drammen		50 565
				7
40	0103	Fredrikstad		29 396
				8
41	0135	Råde	4 731	
	0136	Rygge	9 627 (7)	
	0703	Horten	13 764	
	0717	Borre	8 136	Sum: 36 258
				8 (7)
42	0402	Kongsvinger	15 099	
	0427	Elverum	14 926	Sum: 30 025
				8
43	0501	Lillehammer		21 046
				8
44	0601	Ringerike		29 709
				8
45	0705	Tønsberg	10 370	
	{0707	Larvik	9 607	
	{0708	Stavern	2 473	Sum: 22 450
				8
46	0706	Sandefjord		33 232
				8
47	0721	Sem	20 200	
	{0722	Nøtterøy	16 191	
	{0723	Tjøme	3 144	Sum: 39 535
				8
48	{0806	Skien	46 037	
	{0811	Siljan	1 634 (3)	Sum: 47 671
				8 (3)
49	{0615	Flå	1 246 (1)	
	{0616	Nes	3 205	
	{0617	Gol	3 667	
	{0618	Hemsedal	1 473	
	0619	Ål	4 453	
	0620	Hol	4 324	
	0821	Bø	4 069	Sum: 22 437
				9 (1)

Stratum nr.		SØR-/VESTLANDET		Kommune- type	
50	{	0911	Gjerstad	2 586	
		0912	Vegårshei	1 643	
		0927	Åmli	2 099 (9)	
		0935	Iveland	736	
		0937	Evje og Hornnes	2 998 (9)	
		0938	Eygland	1 526 (9)	
		0940	Valle	1 426	
		0941	Bykle	483	
		1021	Marnardal	2 129	
		1026	Åseral	868	
		1027	Audnedal	1 446	
		1034	Høgebostad	1 486	
		1046	Sirdal	1 673	
		1114	Bjerkreim	1 886	
		1129	Forsand	897	
		1133	Hjelmeland	2 576	
		1134	Suldal	3 653	
		1141	Finnøy	2 471	
		1142	Rennesøy	2 066	
1144	Kvitsøy	555 (4)			
1145	Bokn	711			
1151	Utsira	288 (4)			
1154	Vindafjord	4 458	Sum: 40 660	1 (4+9)	
51	{	1227	Jondal	1 300	
		1230	Ullensvang	4 889	
		1233	Ulvik	1 374 (9)	
		1417	Vik	2 643	
		1418	Balestrand	1 903	
		1419	Leikanger	2 760	
		1426	Luster	4 968	
		1431	Jølster	2 671	
		1433	Naustdal	2 128	
		1445	Gloppen	5 986	Sum: 30 682
52		1029	Lindesnes	4 052	
		1032	Lyngdal	5 143	
		1037	Kvinesdal	5 324	
		1146	Tysvær	6 213	Sum: 20 732
53	{	1211	Etne	3 879	
		1214	Ølen	2 814	
		1216	Sveio	3 737	
		1241	Fusa	3 689	
		1256	Meland	2 857 (3)	
		1260	Radøy	4 213	
		1263	Lindås	8 463	
		1252	Modalen	268	
		1264	Austrheim	2 070 (8)	
1266	Masfjorden	1 855	Sum: 33 845	2 (3+8)	
54	{	1223	Tysnes	2 739 (9)	
		1224	Kvinnherad	12 349	
		1234	Granvin	1 004	
		1238	Kvam	8 780	Sum: 24 872

Stratum nr.	SØR-/VESTLANDET (forts.)		Kommune- type			
55	{1411	Gulen	2 825	(1)	Sum: 31 731	2 (1)
	{1413	Hyllestad	1 788			
	1428	Askvoll	3 381			
	{1429	Fjaler	3 475			
	{1430	Gaular	2 598	(1)		
	1438	Bremanger	5 540			
	1443	Eid	4 698			
	1448	Stryn	7 425			
56	0928	Birkenes	3 175		Sum: 36 329	3
	1017	Songdalen	3 783			
	1119	Hå	11 048			
	1120	Klepp	9 544			
	1121	Time	8 779			
57	1244	Austevoll	3 841		Sum: 18 553	4
	{1259	Øygarden	2 497			
	{1265	Fedje	827			
	{1412	Solund	1 257			
	{1439	Vågsøy	6 758			
	{1441	Selje	3 373			
58	0901	Risør	6 439		Sum: 36 471	5 (6+2)
	1101	Eigersund	10 881	(6)		
	{1111	Sokndal	3 438			
	{1112	Lund	2 607	(2)		
	1130	Strand	7 272			
	1135	Sauda	5 834			
59	{1221	Stord	11 783		Sum: 36 430	5
	{1222	Fitjar	2 642			
	1228	Odda	9 685			
	1416	Høyanger	5 089			
	1424	Årdal	7 231			
60	0918	Moland	6 845		Sum: 38 419	6
	1002	Mandal	11 345			
	1014	Vennesla	10 322			
	1018	Søgne	5 317			
	1122	Gjesdal	4 590			
61	1102	Sandnes		32 891	6	
62	1149	Karmøy		29 053	6	
63	{1242	Samnanger	2 160	(5)	Sum: 21 065	6 (5)
	{1251	Vaksdal	5 142			
	1246	Fjell	7 869			
	1253	Osterøy	5 894			
64	0926	Lillesand	6 097		Sum: 22 203	7
	1124	Sola	10 894			
	1127	Randaberg	5 212			
65	1001	Kristiansand		58 977	7	

Stratum nr.	SØR-/VESTLANDET (forts.)			Kommune- type
66	1103	Stavanger		84 334 7
67	1201	Bergen		214 470 7
68	1235	Voss	13 867 (9)	
	1247	Askøy	15 006	Sum: 28 873 7 (9)
69	0903	Arendal	11 382	
	{0919	Froland	3 414	
	{0920	Øyestad	7 200	
	{0921	Tromøy	3 623	
	{0922	Hisøy	3 956	Sum: 29 575 8
70	0904	Grimstad	12 596	
	1106	Haugesund	27 280	Sum: 39 876 8
71	0914	Tvedestrand	5 482	
	1003	Farsund	8 727	
	1004	Flekkefjord	8 617	Sum: 22 826 8
72	1219	Bømlo	8 586	
	1243	Os	8 699 (7)	
	1401	Flora	8 654	Sum: 25 939 8 (7)
73	1245	Sund	3 210	
	1420	Sogndal	4 883	
	{1421	Aurland	2 223	
	{1422	Lærdal	2 330	
	1432	Førde	5 613	Sum: 18 259 9
MØRE/TRØNDELAG				
74	{1613	Snillfjord	1 316	
	{1622	Agdenes	2 005	
	1617	Hitra	4 379	
	1620	Frøya	5 237 (4)	
	1624	Rissa	6 467	
	{1630	Åfjord	3 878 (2)	
	{1632	Roan	1 416	
	{1633	Osen	1 386 (4)	
	{1750	Vikna	3 776	
	{1755	Leka	998	Sum: 30 858 1 (2+4)

Stratum nr.	MØRE/TRØNDELAG (forts.)			Kommune- type
75	{ 1634	Oppdal	5 669 (2)	
	{ 1635	Rennebu	2 873	
	{ 1644	Holtålen	2 703	
	{ 1648	Midtre Gauldal	6 125 (2)	
	{ 1664	Selbu	3 819	
	{ 1665	Tydal	974 (9)	
	{ 1717	Frosta	2 525	
	{ 1718	Leksvik	3 077 (2)	
	{ 1723	Mosvik	1 013	
	{ 1725	Namdalseid	1 986	
	{ 1749	Flatanger	1 568 (2)	
	{ 1736	Snåsa	2 778	
	{ 1738	Lierne	1 901	
{ 1739	Røyrvik	739	Sum: 37 750	1 (2+9)
76	1511	Vanylven	3 851	
	1548	Fræna	7 811	
	{ 1551	Eide	3 011	
	{ 1557	Gjemnes	2 930 (1)	
	{ 1566	Surnadal	5 955	
	{ 1567	Rindal	2 300 (1)	
	1569	Aure	3 014 (1)	
	1571	Halsa	2 068	
1572	Tustna	1 202	Sum: 32 142	2 (1)
77	1519	Volda	7 809 (8)	
	1520	Ørsta	9 778	
	{ 1524	Norddal	2 049 (1)	
	{ 1527	Ørskog	5 149	
	{ 1543	Nesset	3 572	
	{ 1560	Tingvoll	3 643	Sum: 32 000
78	1612	Hemne	4 070	
	1627	Bjugn	4 696	
	1636	Meldal	4 676	
	1640	Røros	5 173	
	1724	Verran	3 766 (5)	
	{ 1740	Namsskogan	1 601 (5)	
	{ 1742	Grong	2 635 (9)	
	{ 1743	Høylandet	1 345 (1)	
	{ 1744	Overhalla	3 355	
	{ 1748	Fosnes	900 (1)	
1751	Nærøy	5 875	Sum: 38 092	2 (1+5+9)
79	1638	Orkdal	9 387	
	1657	Skaun	4 624	
	1721	Verdal	11 371 (2)	
	1729	Inderøy	5 098	Sum: 30 480
80	{ 1514	Sande	3 484	
	{ 1515	Herøy	7 877	
	1532	Giske	5 407	
	{ 1545	Midsund	2 201	
	{ 1546	Sandøy	1 764	
	{ 1547	Aukra	2 781 (5)	
	1554	Averøy	5 225	
	1573	Smøla	3 244	Sum: 31 989

Stratum nr.	MORE/TRONDELAG (forts.)				Kommune- type
81	1516	Ulstein	4 921		
	1517	Hareid	4 083		
	1525	Stranda	4 924		
	1528	Sykkylven	5 936		
	1534	Haram	8 616	Sum: 28 480	5
82	1535	Vestnes	5 927		
	1539	Rauma	8 068		
	1563	Sunddal	8 080	Sum: 22 075	5
83	1601	Trondheim		133 205	7
84	1501	Ålesund		40 683	8
85	1502	Molde	20 070		
	{1503	Kristiansund	18 972		
	{1556	Frei	2 996	Sum: 42 038	8
86	1621	Ørland	5 149		
	1653	Melhus	9 891		
	{1662	Klæbu	2 783 (7)		
	{1663	Malvik	7 490 (7)		
	1703	Namsos	11 370 (8)	Sum: 36 683	9 (7+8)
87	1702	Steinkjer	20 349		
	{1711	Meråker	2 896 (5)		
	{1714	Stjørdal	14 870		
	1719	Levanger	15 382	Sum: 53 497	9 (5)
NORD-NORGE					
88	1814	Brønnøy	8 693		
	{1811	Bindal	2 305		
	{1825	Grane	1 651		
	{1826	Hattfjelldal	1 748 (1)		
	{1822	Leirfjord	2 218 (1)		
	{1827	Dønna	2 067 (1)		
	{1828	Nesna	1 834		
	1832	Hemnes	5 091		
	{1838	Gildeskål	3 192 (9)		
	{1839	Beiarn	1 697 (1)		
	{1842	Skjerstad	1 458 (1)		
	1848	Steigen	3 868 (1)	Sum: 35 822	2 (1+9)

Stratum nr.	NORD-NORGE (forts.)			Kommune- type	
89	1815	Vega	1 825		
	1816	Vevelstad	718 (1)		
	1818	Herøy	2 292		
	1834	Lurøy	2 665		
	1835	Træna	570		
	1836	Rødøy	2 136		
	1856	Røst	795		
	1857	Værøy	1 133		
	1858	Moskenes	3 799		
	1860	Vestvågøy	11 136		
	1867	Bø	4 807		
1868	Øksnes	5 383	Sum: 37 259	4 (1)	
90	1915	Bjarkøy	913		
	1917	Ibestad	2 891		
	1927	Tranøy	2 251 (1)		
	1928	Torsken	1 674		
	1929	Berg	1 449		
	1936	Karlsøy	3 121		
	1938	Lyngen	4 033		
	1941	Skjervøy	3 543		
	1943	Kvænangen	2 042		
	2014	Loppa	2 221		
	2015	Hasvik	1 683		
	2016	Sørøysund	2 128		
	2018	Måså	2 898		
	2022	Lebesby	2 175		
2023	Gamvik	1 767			
2024	Berlevåg	1 865 (5)			
2028	Båtsfjord	2 891 (5)	Sum: 39 545	4 (1+5)	
91	1833	Rana		26 301	5
92	1804	Bodø		30 384	8
93	1805	Narvik	19 788		
	1824	Vefsn	13 371	Sum: 33 159	8
94	1820	Alstahaug	6 780		
	1837	Meløy	6 989 (5)		
	1840	Saltdal	4 768		
	1841	Fauske	9 001	Sum: 27 538	8 (5)
95	1865	Vågan	9 739		
	1866	Hadsel	8 811		
	1870	Sortland	7 273	Sum: 25 823	8
96	1901	Harstad	20 839		
	1931	Lenvik	11 095	Sum: 31 934	8
97	1902	Tromsø		42 246	8

Stratum nr.	NORD-NORGE (forts.)				Kommune- type
98	2001	Hammerfest	7 538		
	2002	Vardø	3 977		
	2003	Vadsø	5 852		
	2019	Nordkapp	5 119	Sum:	22 486
99	2012	Alta	11 930		
	2030	Sør-Varanger	10 786	Sum:	22 716
100	1845	Sørfold	2 827 (2)		
	1849	Hamarøy	2 366		
	1850	Tysfjord	2 970 (5)		
	1854	Ballangen	3 268		
	1851	Lødingen	3 141		
	1852	Tjeldsund	1 964		
	1853	Evenes	1 845 (2)		
	1871	Andøy	7 960	Sum:	26 341
101	1911	Kvæfjord	3 797		
	1913	Skånland	2 988		
	1919	Gratangen	1 810		
	1921	Salangen	3 651		
	1926	Dyrøy	1 914 (1)		
	1922	Bardu	3 986		
	1924	Målselv	8 108		
	1925	Sørreisa	3 383 (8)	Sum:	29 637
102	1933	Balsfjord	6 908 (2)		
	1939	Storfjord	1 757		
	1940	Kåfjord	3 197 (2)		
	1942	Nordreisa	4 336		
	2011	Kautokeino	2 718 (1)		
	2021	Karasjok	2 688		
	2017	Kvalsund	1 887		
	2020	Porsanger	4 372		
	2025	Tana	3 142		
2027	Nesseby	1 185 (1)	Sum:	32 190	9 (1+2)

HOLDNINGER OG ATFERD.
NOEN SYNSPUNKTER PÅ PROBLEMET MED PREDIKSJON
AV HANDLINGER PÅ GRUNNLAG AV UTSAGN

av Olaf Foss ^{x)}

INNHOLD

	Side
Sammendrag	36
1. Bakgrunn og problemstilling	36
2. Måling av holdninger	38
3. Utsagn og handling	40
3.1. Personlige faktorer	41
3.1.1. Andre holdninger	41
3.1.2. Konkurrerende motiv	41
3.1.3. Verbale, intellektuelle og sosiale ferdigheter	41
3.1.4. Aktivitetsnivå	42
3.2. Situasjonsbestemte faktorer	42
3.2.1. Direkte sosial kontroll	42
3.2.2. Indirekte sosial kontroll	42
3.2.3. Tilgjengelige handlingsmuligheter	43
3.2.4. Holdningsobjektets grad av spesifisitet	43
3.2.5. Uforutsette begivenheter	43
3.2.6. Forventede og/eller faktiske konsekvenser av handlinger	43
3.3. To teorier om utsagn og handling	44
3.3.1. Fishbeins teori	44
3.3.2. Dollards hypoteser	45
4. Problem ved prediksjon fra hypotetiske spørsmål	45
4.1. Ledende betingelser	46
4.2. Overvurdering av de betingelser som presenteres	46
4.3. Urealistiske og utilstrekkelige betingelser	47
4.4. Den tilsiktede atferden	47
4.5. Oppsummering	48
5. Avslutning	49
Litteraturliste	50

x) Under planleggingen har jeg hatt nytte av diskusjoner med Olav Ljones. Jan M. Hoem, Olav Ljones, Erik Stordahl, Olav Vannebo og Lars Østby har lest manuskriptet og gitt nyttige kommentarer.

SAMMENDRAG

Fra tid til annen reises spørsmålet om det er mulig å basere prediksjoner av individers atferd på deres egne utsagn. I dette foreløpige notatet har vi gjengitt noen synspunkter på problemet, i det vesentlige hentet fra den sosialpsykologiske litteraturen om forholdet mellom holdninger og atferd.

Litteraturen gir ikke noe entydig svar på spørsmålet, men det er en tendens til å mene at forbindelsen mellom holdninger og atferd ikke er særlig sterk. Det svake samsvar som ofte er funnet, er dels blitt tilskrevet måleinstrumentet (spørsmålet, holdningstesten) og dels de modeller for konsistens mellom holdninger og atferd som er lagt til grunn.

Atferd overfor et objekt er oftest påvirket av flere holdninger. Enkeltmedlemmer av en folkegruppe er for eksempel ulike med hensyn til egenskaper som kjønn, sosial status etc. Holdninger til disse egenskapene såvel som holdninger til gruppen generelt er med på å bestemme atferden overfor medlemmer av gruppen. Holdninger er dessuten sammensatte. For eksempel har holdninger til dødsstraff både en juridisk, medisinsk, etisk og kriminalpolitisk side. De enkelte komponenter i holdningen kan godt trekke i hver sin retning. I målesituasjonen er det lite tenkelig at intervjuobjektet har oversikt over alle de faktorer som skal veies mot hverandre når den framtidige beslutningen om en bestemt atferd skal treffes.

Målesituasjonen avviker ofte sterkt fra de situasjoner hvor individet forutsettes å utøve sin virkelige atferd. Mangelen på realisme og forpliktelse i den første situasjonen kan bidra til at intervjuobjektet lettere lar seg lede av urealistiske innfall eller forventninger om hva slags atferd som er sosialt akseptabel.

Holdningsmåling, særlig ved bruk av enkeltspørsmål, er generelt mer utsatt for de feilkilder som normalt kompliserer intervjuundersøkelser, enn måling av enkle faktiske forhold.

1. BAKGRUNN OG PROBLEMSTILLING

Den 6/6-72 arrangerte Sosiodemografisk forskningsgruppe et kollokvium for å diskutere noen problematiske typer av spørsmålsformuleringer (holdnings-spørsmål) i intervjuundersøkelser. Det ble i den forbindelse besluttet at undertegnede skulle utarbeide et Arbeidsnotat om slike problematiske spørsmålstyper. Dette prosjektet har imidlertid hittil måttet vike for mer prioriterte prosjekt.

Det foreliggende notatet er ment som en foreløpig oppstilling av referanser og enkelte hovedsynspunkt en har støtt på under det forberedende arbeid. Motivet er dels å bringe litt bakgrunnsstoff og noen nye elementer inn i diskusjonen på et tidligere tidspunkt og dels å få fram reaksjoner og synspunkter som kan nyttes i det videre arbeid med et mer omfattende og gjennomarbeidet notat.

I Byråets intervjuundersøkelser finnes flere eksempler på holdnings-spørsmål som har utløst diskusjon såvel på planleggingsstadiet som ved tolkingen av resultatene. Et av disse er spørsmålet om bostedspreferanser i Boligundersøkelsen 1967 [24]. I Boforholdsundersøkelsen 1973 videreføres forsøket på å kartlegge individuelle bostedspreferanser ved hjelp av forbedrede, men beslektede metoder. Både Boligundersøkelsen 1967 og Flyttemotivundersøkelsen 1972 benytter hypotetiske spørsmål for å kartlegge forventninger om framtidig flytteeatferd. Den mest aktuelle diskusjonen pågår i tilknytning til Arbeidskraftundersøkelsen. Det er her reist tvil om både formål og kvalitet ved de spørsmål som gjelder ikke-yrkesaktive gifte kvinners forhold til arbeidsmarkedet (spm. 16 og 17 i AKU-skjemaet).

Måling av holdninger og oppfatninger (beliefs) kan ha mange og ulike formål. I dette notatet vil vi bare ha prediksjon for øye. Betegnelsen prediksjonsverdi vil i det følgende hense på et (verbalt) måleinstruments evne til å skille mellom individ som vil vise forskjellig atferd i framtida [20], [23], [25].

I litteraturen er det referert til utallige forsøk på å teste prediksjonsverdien av verbale utsagn [10], [26], [27]. Det svake samsvar en ofte har funnet, er i de fleste tilfelle tilskrevet egenskaper ved måleinstrumentet og relativt sjelden svakheter ved de teorier om forholdet mellom holdninger og atferd som er lagt til grunn [10]. En drøfting av problem knyttet til slutninger fra verbal til ikke-verbal atferd må imidlertid legge vekt på både de måletekniske og de teoretiske aspekt.

Framstillingen i dette notatet bygger i det vesentlige på sosialpsykologisk litteratur om holdninger (attitudes) og holdningsmåling, og generell litteratur om samfunnsvitenskapelig forskningsmetode. Vi vil først forsøke å gi et overflatisk inntrykk av hva det er vi måler når vi stiller "holdningsspørsmål". Deretter drøftes forholdet mellom verbal og ikke-verbal atferd generelt. Avslutningsvis blir det gitt noen synspunkter på spesialtilfellet "hypotetiske spørsmål".

Det er lagt vekt på å gi en mest mulig sammenhengende teoretisk framstilling av synspunktene i litteraturen, mens den mer konkrete tilknytningen til spørsmålstyper som er aktuelle for Byrådet vil bli behandlet i det endelige notatet. Litteraturhenvisninger i teksten er i denne omgangen, av praktiske grunner, gitt uten referanse til sidenummer.

2. MÅLING AV HOLDNINGER

Sosialpsykologer skiller gjerne grovt mellom ulike typer holdninger etter hvor dypt de er forankret i individets personlighet [1], [11], [20], [25]. De mest overflatiske holdninger betegnes ofte som oppfatninger eller meninger (beliefs). Ett nivå dypere finner en de egentlige holdninger, deretter verdier eller mer grunnleggende holdninger og innerst individets personlighet. Distinksjonene er vage og sammenhengene mellom de ulike nivåene er komplisert. De mest overflatiske holdningene (meninger/oppfatninger) er situasjonsbestemte, flyktige og spesifikke. De dypereliggende holdningene er tilsvarende situasjonsuavhengige, varige og generelle. De inngår i individets mer fundamentale "livsfilosofi" og danner basis for dannelsen av nye holdninger, meninger og oppfatninger. Hver mening eller oppfatning kan være påvirket av flere underliggende holdninger, samtidig som hver underliggende holdning kan være opphav til et spekter av meninger og oppfatninger [11], [27]. De fleste holdningsdefinisjoner synes å ha følgende fellestrekk:

- a) Holdninger er rettet mot bestemte objekt og kommer til uttrykk i handling eller tale bare når de respektive holdningsobjekt er til stede i individets bevissthet. Slike objekt kan f.eks. være enkeltmennesker eller grupper av mennesker, ideologier, idéer eller handlinger.
- b) De sørger for at individet er i en slags beredskapstilstand, med en tendens til eller disposisjon for å handle/reagere på bestemte måter når det møter bestemte stimuli.
- c) De har en emosjonell komponent som varierer med holdningens innhold. Det er funnet en u-formet sammenheng mellom holdningers intensitet og deres innhold, slik at ekstreme holdninger (positive eller negative) ofte er knyttet til sterke emosjoner, mens den mer nøytrale posisjon forsvares med mye mindre intensitet. (Ved holdningsmåling er det viktig å være klar over at den målte holdningen kan være helt fraværende i deler av utvalget.)

I sosialpsykologien er metodediskusjonen omkring holdningsmåling nesten utelukkende knyttet til måling av stabile og generelle holdninger, altså mer grunnleggende personlighetstrekk. For dette formålet er det utviklet

raffinerte måleteknikker [19], [20], [23]. Felles for disse teknikkene er at de forsøker å kombinere reaksjoner på mange indikatorer til et samlemål for holdningen. Hver underliggende holdning eller kombinasjon av holdninger kan betraktes som en sum av alle de meninger, oppfatninger og ikke-verbale handlinger de betinger overfor holdningsobjektet [11], [25]. Dette er blitt kalt holdningens innholdsunivers [25]. De enkelte konkrete handlinger som holdningene er med på å betinge, kan betegnes som subunivers. Antall subunivers øker jo mer generelle holdninger det er tale om. Personer med generell uvilje mot en bestemt menneskerase vil oppvise et nyansert mønster av meninger, oppfatninger og holdninger i forhold til enkeltmedlemmer av rasen, avhengig av personlige og situasjonsbestemte betingelser. Det er innlysende at det vil være særdeles problematisk å finne fram til enkeltindikatorer for slike holdninger som hver for seg er representative. Ved hjelp av indekser basert på mange indikatorer kan imidlertid flere sider eller subunivers kombineres til et mål som er tilnærmet representativt for holdningens innholdsunivers. Svar på enkeltspørsmål kan aldri representere annet enn én side eller ett subunivers. I tillegg til denne begrensningen må svarene på enkeltspørsmål tolkes strengt fordi de er mer ømfintlige overfor formuleringsvariasjoner i spørsmålet [19].

Selv om teknikker som kombinerer mange indikatorer, er enkeltspørsmålet overlegent når det gjelder å fastslå et individs reelle posisjon på en underliggende holdningsdimensjon [26], er det ikke like sikkert at det samme er tilfelle når formålet er prediksjon av en konkret handling [26]. Når ikke noe enkelt subunivers nødvendigvis er representativt for holdningens innholdsunivers, synes det som et uoverstigelig problem å velge ut én handling som kan tjene som valideringskriterium ved utprøving av prediksjonsverdien av den holdningen som måles [4], [10], [11], [25].

I litteraturen kan en finne mange diskusjoner hvor problemet har vært prediksjon fra mål for mer generelle holdninger. Stoff fra slike diskusjoner finnes i avsnitt 3 og 4 nedenfor. Vi har imidlertid forsøkt å legge vekt på de erfaringer som synes å ha størst betydning for den mindre omfattende problemstilling hvor valideringskriteriet (handlingen, subuniverset) er definert på forhånd og hvor måleinstrumentet er mindre raffinert (enkeltspørsmål eller enkle kombinasjoner av enkeltspørsmål).

3. UTSAGN OG HANDLING

I hvilken grad og under hvilke omstendigheter kan en best slutte fra verbale utsagn til faktisk atferd?

I dagliglivet er vi vant til å vente en høy grad av konsistens mellom ord og handling, slik følgende sitater fra [7] viser:

"It enables men to participate in organized social life with good confidence that others will do what they say they will do, will be where they say they will be. Valid prediction of behavior is not a mere luxury of morality, but a vital social necessity. Every man is under compulsion to keep his promises, to make his acts correspond with his verbal expressions. He constantly watches others to see that they do likewise." (s. 624)

"The matching of opinions with more effortful behavior is not left to chance. Our children are given careful training in "truthful" behavior. They are impressed with the social importance of keeping promises. They are trained in rehearsing directions received from parents and policed to see that they follow these directions correctly. It is probably this acknowledged training which gives us all the spontaneous confidence that verbal behavior on surveys very frequently predicts action in real life. No one can lie with impunity, that is, without anxiety, even to a surveyor." (s. 625).

Vi kjenner imidlertid en rekke mekanismer som generelt bidrar til å komplisere forholdet mellom ord og handling, selv om viljen til konsistent atferd er til stede hos individet. Slike faktorer er blitt diskutert i to hovedgrupper [27]:

- a) personlige faktorer: I denne gruppen diskuteres innflytelse fra andre holdninger som individet har, konkurrerende motiv, verbale, intellektuelle og sosiale ferdigheter; og individets aktivitetsnivå.
- b) situasjonsbestemte faktorer: Det er generelt antatt at samsvaret mellom verbale og ikke-verbale handlinger blir større når situasjonene de respektive handlinger finner sted i, er mest mulig like [7], [25], [27]. De faktorer som skal diskuteres under dette punktet, kan betraktes som dimensjoner som de to situasjonene kan være mer eller mindre like langs: Tilstedeværelse av direkte og indirekte sosial kontroll, tilgjengelige handlingsmuligheter, holdningsobjektets grad av spesifisitet, uforutsette begivenheter/hendelser, forventede og/eller faktiske konsekvenser av handlinger.

Jeg har ikke funnet noe sted der det er gjort forsøk på å måle den relative effekten av de enkelte faktorene og av ulike typer samspill mellom dem. Faktorene nevnes av flere forfattere som forsøker å forklare egne og andres funn, og de har dessuten et visst grunnlag i sosialpsykologisk teori. (Se f.eks. [9]). Nedenfor skal de enkelte faktorer gjennomgås.

3.1. Personlige faktorer

3.1.1. Andre holdninger

Det er ofte flere holdninger som har betydning for den samme handlingen. Disse holdningene behøver ikke enkeltvis stå i et konsekvent samsvarende forhold til den aktuelle ikke-verbale atferd. Den gifte kvinnes beslutning om å ta inntektsgivende arbeid vil være resultat av en avveining av flere og tildels motstridende holdninger. Holdninger til f.eks. selvrealisering og bedret husholdningsøkonomi vil bli veiet mot holdninger som er betinget av kjønnsrolleinnlæring og husholdningens krav til mor- og husmorfunksjoner.

3.1.2. Konkurrerende motiv

Situasjonen omkring utøvelsen av den ikke-verbale handlingen kan være opphav til motiv som i øyeblikket er sterkere enn de motiv som knytter seg til den verbalt uttrykte holdningen. De konkurrerende motiv kan være til stede som underbevisste behov eller de kan være tidsbegrensede innfall. I begge tilfelle aktiveres de av den aktuelle situasjonen. Sterke negative holdninger til eksamensfuske kan overvinnes av et sterkere motiv for å bestå eksamen. En restauratør med rasistiske holdninger kan av og til la bekvemmelighetsmotivet (hensyn til ro og orden) gå framfor en konsekvent avvisende atferd overfor medlemmer av en mislikt rase. (Se f.eks. [17]).

3.1.3. Verbale, intellektuelle og sosiale ferdigheter

Manglende ferdigheter i å gi holdninger og hensikter dekkende verbale og ikke-verbale uttrykk er antydnet som en mulig medvirkende årsak til manglende samsvar mellom verbal og ikke-verbal atferd [7]. Ofte kan det være snakk om manglende kunnskap. En person kan f.eks. foran et valg uttrykke sterke positive holdninger til en bestemt politisk sak, men på grunn av manglende kunnskap kan han unnlate å stemme på et av de partiene som har denne saken på sitt program. Manglende verbale og sosiale ferdigheter kan bidra til en atferd som lett misforstås eller tolkes i strid med hensikten.

(I spørreskjemaundersøkelser er forståelsen av spørsmål og instruksjoner avhengig av at respondenten hører alt som blir sagt, kan lese det som står skrevet og har et visst intelligensnivå.)

3.1.4. Aktivitetsnivå

Generelle individuelle ulikheter i aktivitetsnivå antas å bidra til at mennesker i ulik grad virkeliggjør sine idéer, ønsker og hensikter [7]. Det finnes individ over hele spekteret, fra ressursriksom og optimisme til apati og resignasjon. En vil finne samsvar mellom ord og handling oftest blant individ med generelt høyt aktivitetsnivå.

3.2. Situasjonsbestemte faktorer

3.2.1. Direkte sosial kontroll

Antatt eller faktisk tilstedeværelse av bestemte mennesker har innflytelse på atferden [7], [12]. I intervjuundersøkelser er svaret gitt under anonymitet til en person som i det vesentlige er likegyldig for respondenten, mens individets atferd normalt utspiller seg i kjente sosiale miljø, under hensyntagen til mennesker som har betydning for individet. "Hvite løgner" er betegnelsen på en kjent type av mangel på samsvar mellom "private tanker" og "sosiale handlinger". Selv om en sier en vil utføre en viss handling i en privat og uforpliktende samtale kan det tenkes at en vil modifisere dette når en reell beslutning skal tas i samråd med de mennesker handlingen faktisk vil berøre. Ulik grad av forpliktelse i handlingssituasjonene må antas å bidra sterkt til å redusere samsvaret mellom det en sier en vil gjøre og det en faktisk gjør [15].

3.2.2. Indirekte sosial kontroll

Verbale uttrykk er sosiale handlinger. De er således pålagt kulturelle føringer og påvirket av normer og rolleforventninger på samme måte som annen atferd [12], [27]. Oppfatninger av hva som er sosialt akseptabelt, av forventninger hos samhandlingspartneren (fæks. intervjueren) eller det han/hun representerer, virker på atferden. Det er mulig å ha sterke negative følelser overfor en gruppe mennesker uten å vise det [25]. Svar på spørsmål om stemmegivning ved politiske valg kan være påvirket av de enkelte partienes status (stort/lite, ekstremt/sentrumsorientert etc.) [2]. Dersom individet innehar ulike roller i de to situasjonene (den verbale og den ikke-verbale) er det sannsynlig at de normer og forventninger som virker også er forskjellige. I intervjusituasjonen er det tenkelig at storsamfunnets rådende normer er dominerende, mens individet i sine normale sosiale miljø i tillegg er eksponert for gruppenormer og -forventninger [27]. Dersom normene står i konflikt med hverandre kan det medføre inkonsistent atferd. Ofte vil konkurrerende rolle-

forventninger oppstå innenfor samme situasjon. Dette er sannsynligvis tilfelle for den gifte kvinne som ønsker inntektsgivende arbeid, og er et bidrag til usikkerhet ved prediksjon fra hennes verbale utsagn.

3.2.3. Tilgjengelige handlingsmuligheter

Noen holdninger blir ikke fulgt opp i handling rett og slett fordi muligheter for korresponderende handlinger ikke oppstår. Konsistent atferd er mest sannsynlig når den verbale og ikke-verbale atferden foregår i situasjoner som er mest mulig like med hensyn til individets handlingsmuligheter [27].

3.2.4. Holdningsobjektets grad av spesifisitet

En gift kvinne med et uttrykt generelt ønske om å skaffe seg inntektsgivende arbeid vil, hvis hun forsøker, møte et spesifikt arbeidsmarked med gitte jobbalternativ og gitte lønns- og arbeidsvilkår. Stimulus i den "verbale" situasjonen er mindre spesifikt enn stimulus i handlingssituasjonen. Stimulusulikhet kan ha bidratt til svakt samsvar i flere undersøkelser hvor målte holdninger til en rase eller annen menneskegruppe er utprøvet mot atferd i forhold til enkeltmedlemmer av rasen/gruppen i spesifikke situasjoner [8], [17], [25], [26], [27]. Det er funnet at samsvar lettest oppnås når holdningsobjektet og objektet for den faktiske handlingen begge har høy grad av spesifisitet, og vanskeligst når holdningsobjektet er generelt mens handlingsobjektet er spesifikt [27].

3.2.5. Uforutsette begivenheter

Hannan [13] fant at uforutsette hendinger var en viktig forklaring på at flytteleplaner blant ungdom på den irske landsbygda ikke ble gjennomført. En undersøkelse av fusk under eksamen konkluderer med at den faktiske eksamensatferd var mer avhengig av hvor godt forberedt kandidatene var enn hvilke meninger de hadde om eksamensetikk [5].

Eksemplene illustrerer den banalitet at holdninger og intensjoner blir omsatt i handling bare dersom det ikke inntreffer begivenheter i mellomtiden som blokkerer handlingsmuligheter eller endrer holdningene. Et ideelt måleinstrument bør forutse de mest aktuelle endringer i individenes valgsituasjon og måle atferdskonsekvenser også på disse hypotetiske premisser.

3.2.6. Forventede og/eller faktiske konsekvenser av handlinger

Både verbal og ikke-verbal atferd er påvirket av individets antakelser

om hvilke konsekvenser atferden får. Diskriminerende holdninger som en gir uttrykk for må modifiseres i praksis fordi diskriminerende atferd rammes av straffeloven eller medfører offentlig fordømmelse [27].

Uklarhet omkring hvem intervjueren representerer kan tenkes å legge restriksjoner på respondenten når han skal svare på spørsmål om holdninger til atferd som ligger i grenselandet for det som er lovlig. ("Kunne De tenke Dem å betale penger under bordet for å få tak i bolig?" "Kunne De tenke Dem å snyte på skatten?" "Kommer De til å delta dersom det oppstår tariffstridig streik i bedriften?" etc.) [7].

En uttrykt oppfatning eller hensikt kan også tenkes å være strategisk motivert, som når en arbeidstaker erklærer at han/hun vil si opp sin stilling, mens det egentlige motivet er å oppnå bedre vilkår i stillingen.

3.3. To teorier om utsagn og handling

Listen over mekanismer som i dagliglivet påvirker graden av samsvar mellom ord og handling er ikke utfyllende og den disposisjonen vi har brukt er grov og ofte overlappende. Som en oppsummering og et bidrag til strukturering av det foregående skal vi kort referere Fishbeins enkle teori og Dollards hypoteser om forholdet mellom holdninger og handlinger.

3.3.1. Fishbeins teori [10]

Teorien stiller opp tre typer variable som grunnleggende determinanter for en gitt handling, nemlig

- I holdninger til handlingen
- II normative oppfatninger (personlige og sosiale) og
- III motivasjon til å handle i samsvar med normene.

Holdningene til atferden (I) er avhengige av

- i) individets antakelser om hvilke konsekvenser det vil få å utføre handlingen i en gitt situasjon, og
- ii) individets vurdering av disse konsekvensene.

De normative oppfatninger (II) har to sider:

- i) hva individet personlig føler er riktig, og
- ii) hva individet tror at "samfunnet" (dvs. flertallet eller de menneskene som individet sammenligner seg med) mener er riktig.

Hver av de normative oppfatninger får sin innflytelse bestemt av individets motivasjon til å handle i samsvar med de enkelte normer (III), dvs. individets ønske om eller uvilje mot å handle i samsvar med personlige

følelser eller antatte forventninger hos andre. Den innflytelse andre faktorer har på atferden virker indirekte ved påvirkning av en eller flere av de tre grunnleggende komponentene. Således virker f.eks. graden av offentlighet eller forpliktelse i handlingssituasjonen på individets antakelser om konsekvenser av handlingen, og normative oppfatninger forventes å variere fra situasjon til situasjon.

3.3.2. Dollards hypoteser [7]

På et beskjedent empirisk grunnlag stiller Dollard opp noen hypoteser om hvilke betingelser som synes å gjøre det lettere å forutsi atferd på grunnlag av utsagn om holdninger eller hensikter. Hans hypoteser bygger på forholdet mellom tre situasjoner:

- i) Tilblivelsessituasjonen: Den situasjonen hvor holdningen eller intensjonen opprinnelig blir til.
- ii) Testsituasjonen: Den situasjonen hvor holdningen eller intensjonen blir rapportert (f.eks. intervjusituasjonen).
- iii) Kriteriesituasjonen (kriteriedilemmaet): Den situasjonen som forutsigelsen er sentrert omkring, og som handlingen skal finne sted i.

Prediksjon er sikrere når

- i) tilblivelsessituasjonen er tilnærmet lik kriteriesituasjonen,
- ii) testsituasjonen ikke kompliseres av forventninger om belønning eller straff som er irrelevant for kriteriesituasjonen,
- iii) testsituasjonen presenterer alle de faktorer som skal tas i betraktning av individet i kriteriesituasjonen, og
- iv) ingen ny tilblivelsessituasjon kommer inn mellom testsituasjonen og kriteriesituasjonen.

Det er verdt å merke seg at tilblivelses- og testsituasjonen kan være sammenfallende, dvs. at intervjuerens spørsmål er den eneste foranledningen til at en holdning eller intensjon overhodet blir formulert.

4. PROBLEM VED PREDIKSJON FRA HYPOTETISKE SPØRSMÅL

Betegnelsen holdning er i det foregående benyttet om såvel stabile og generelle atferdsdisposisjoner som situasjonsbestemte meninger og oppfatninger rettet mot spesifikke objekt. I det følgende skal vi se helt bort fra pretensiøse forsøk på å anvende mål for den første typen holdninger som prediktorer for individuelle handlinger. To personer kan ha samme grunnleggende holdning til et fenomen, mens deres meninger og oppfatninger om samme fenomen er svært ulike. Således er det ingen enkel sammenheng mellom deres underliggende

holdning til fenomenet og de handlinger de velger å utøve eller gir uttrykk for å ville utøve [10], [11]. Betegnelsen holdning skal heretter reserveres for de meninger, oppfatninger og hensikter som individer velger å gi uttrykk for i gitte situasjoner. Det spesialtilfelle som skal diskuteres her er svar på intervju spørsmål som har karakteren av selvprediksjon av atferd i tenkte situasjoner i fortid, nåtid eller framtid. Formålet er med andre ord ikke å forutsi individers atferd i forhold til et objekt på grunnlag av holdninger til objektet, men på grunnlag av holdninger til denne bestemte atferden i en nærmere spesifisert hypotetisk situasjon [11].

Nedenfor skal vi kort summere opp noen erfaringer som er høstet ved denne bruken av hypotetiske spørsmål, til dels på bakgrunn av de mer generelle synspunktene i det foregående.

4.1. Ledende betingelser

Den hypotetiske situasjon kan ikke beskrives i detalj for respondenten. De situasjonstrekk som planleggeren antar vil eller bør bli tillagt vekt i den faktiske valgsituasjon, velges ut og presenteres i sammenheng med spørsmålet. Denne utvelgelsesprosessen stiller egentlig umenneskelige krav til planleggeren. Det er påvist at presentasjon av betingelser i tilknytning til holdningsspørsmål nesten uansett vil påvirke svarene [2], [4], [14], [16], [19], [20], [21], [23] etc. I stedet for å gi en realistisk prediksjon av deres atferd dersom de presenterte hypotetiske betingelser blir virkeliggjort, er det alltid en fare for at respondentenes svar bare viser hvorvidt de oppgitte betingelser vurderes som gunstige eller ugunstige i forhold til andre betingelser som antas å gjelde i øyeblikket. Betingelser som virker umiddelbart fordelaktige, kan "lede" respondentene til å "forutsi" at de vil utnytte de fordelaktige omstendighetene. Det kan også antas å foreligge et sosialt press om at gunstige betingelser bør følges opp [25].

Det kan sjelden fastslås generelt hvorvidt de presenterte betingelser er positivt eller negativt ladet. Vurderingen vil variere fra individ til individ.

4.2. Overvurdering av de betingelser som presenteres

Tanken på den atferden det spørres om kan i det hele tatt være ny for respondenten. I så fall er det sannsynlig at de oppgitte betingelser er de eneste som blir overveiet eller at de tillegges uforholdsmessig stor vekt i forhold til andre betingelser som ikke nevnes eksplisitt av intervjueren.

Presentasjonen av spørsmålet vekker med andre ord ikke opp en på forhånd ferdiglaget beslutning, men skaper en helt ny og kunstig valgsituasjon [25].

Dersom respondenten på forhånd har overveiet den aktuelle atferd, men uten å tenke på eller legge vekt på de betingelser som er nevnt i spørsmålet, kan selve presentasjonen av spørsmålet skape en ny tilblivelsessituasjon. I en slik situasjon er den samme faren til stede for å overvurdere betingelser som i den virkelige valgsituasjonen og etter grundig overveielse kanskje står fram som mindre betydningsfulle [25].

4.3. Urealistiske og utilstrekkelige betingelser

Den hypotetiske situasjon kan være slik at den ligger fjernt fra respondentens erfaringsverden ("Dersom du blir statsminister ..."; "Dersom du vinner en million kroner ...", "Dersom du fikk velge fritt ..."). Grunnlaget for prediksjon fra slike spørsmål er svakt [7]. For det første har respondenten svake forutsetninger for å forutse og vurdere alle de elementer som tilsammen utgjør situasjonen. For det andre vil en slik situasjon ofte i tillegg virke uoppnåelig eller urealiserbar, og dermed gi testsituasjonen et uforpliktende preg [25].

Hverken testsituasjonen eller den faktiske valgsituasjon (kriterie-situasjonen) tilbyr fullstendig og korrekt informasjon om alle konsekvenser av den aktuelle handlingen. Målet må være at respondenten presenteres for de samme betingelser i testsituasjonen som han/hun vil ta i betraktning i kriteriesituasjonen [7], [22], [25]. Hypotetiske spørsmål (f.eks. om stedsvalg ved flytting) bør klarlegge alle de konsekvenser som antas å ha vesentlig betydning for respondentens atferd, og særlig slike som innebærer en prioritering (f.eks. landlig beliggenhet - arbeidsreisetid, sentral beliggenhet - bokostnader, etc.). Alle reelle valgsituasjoner har preg av å være dilemma. Dersom bare de positive eller de negative betingelser nevnes i spørsmålet, vil dette, uansett realisme i betingelsene, få en kunstig, ledende effekt på svaret [14] (se punkt 4.1) og respondentens selvprediksjon vil hvile på mangelfulle premisser.

4.4. Den tilsiktede atferden

- i) En realistisk atferdsintensjon samsvarer ikke nødvendigvis med individets egentlige ønsker. I slike tilfelle kan en forvente at individet vil være svært åpen for å velge en annen atferd dersom muligheten byr seg [13].
- ii) Atferdsintensjoner på et urealistisk aspirasjonsnivå ledsages

ofte av subsidiære intensjoner på et mer realistisk nivå. Slike intensjoner er antatt å bli modifisert eller erstattet med de mer realistiske handlingsalternativ i møtet med den virkelige valgsituasjonen [25].

iii) Spørsmål om en side ved individers atferd kan lett føre til at konsekvenser av andre sider oversees. En person som gir uttrykk for at han/hun vil bli boende på hjemstedet har kanskje samtidig planer med hensyn til utdanning som i perioder fører til lengre opphold på andre steder. Nye erfaringer og kontakter svekker det opprinnelige bostedsønsket etc. [13].

iv) Selvprediksjon antas å være mer pålitelig når det dreier seg om en handling som er primær enn en som er sekundær (eks. heltidsjobb/deltidsjobb, hovedbeskjeftigelse/bibeskjeftigelse) [25]. Valg av primær aktivitet er antatt å involvere flere sider og krever således grundigere omtanke enn valg av sekundær aktivitet. Når avgjørelsen er tatt, vil det bli satt mer inn på å gjennomføre den.

4.5. Oppsummering

Prediksjoner fra hypotetiske spørsmål skulle således være mest pålitelige når

- i) handlingen, målet for prediksjonen, er realistisk,
- ii) handlingen er primær for individet,
- iii) handlingen er ønsket,
- iv) handlingen er planlagt på forhånd,
- v) den hypotetiske situasjon er realistisk, og
- vi) den hypotetiske situasjon er kjent for eller opplevd av individet.

I tillegg bør testsituasjonen gi respondenten anledning til å vurdere alle alternativ som er tilgjengelige og alle konsekvenser som følger av hvert alternativ. Måleinstrumentet må m.a.o. presentere eksplisitt de forventninger til positive og negative konsekvenser som knytter seg til kriterie-situasjonen.

Fullstendig oppfyllelse av disse "kravene" er neppe mulig i praksis og ville likevel ikke føre til en sikker prediksjon (se kapittel 3). En så utførlig beskrivelse av den hypotetiske situasjon ville f.eks. stride mot flere aksepterte prinsipper for spørsmålsformulering. Respondentene vil ikke makte å absorbere så mange hypotetiske betingelser samtidig [6], men vil reagere med å bearbeide informasjonen i samsvar med sin egen referanseramme [3].

Dette reiser spørsmålet om de hypotetiske betingelser overhode bør nevnes i spørsmålet eller om respondentenes egne referanserammer bør få råde. Flere moment taler for det siste.

- i) Det er umulig å nevne eksplisitt alle relevante faktorer
- ii) Ved å nevne noen og ekskludere andre får spørsmålet en ledende effekt
- iii) Positive og negative konsekvenser som nevnes i testsituasjonen oppleves og vurderes annerledes når de opptrer i kriteriesituasjonens totale kontekst.

5. AVSLUTNING

Prediksjon på grunnlag av verbal atferd blir av flere forfattere vurdert som en til det umulige grensende oppgave. [19], [21], [23]. Problemene er imidlertid størst når prediksjonen skal gjelde på individnivå [2], [13], [14], [18]. Dette notatet har først og fremst denne type prediksjon for øye.

Andre formål endrer også problemenes karakter og viktighet. Her skal bare nevnes ett som grenser til formålet i dette notatet: Hypotetiske spørsmål kan nyttes til å rangere individ etter styrken på en holdning eller intensjon. En serie spørsmål knyttet til betingelser med ulik grad av "gunstighet", stilles om det samme objektet. Individ som sier de vil utføre en handling under ugunstige betingelser, vil sannsynligvis også gjøre det under gunstigere betingelser [22], [25].

De praktiske konsekvensene av de synspunktene som er presentert er kanskje ikke så innlysende. Vi har imidlertid ikke hatt tid til å gå mer konkret til verks i denne omgangen. Den kritikk som forhåpentligvis kommer som reaksjon på dette notatet kan også gi et bedre grunnlag for arbeidet med et notat som er mer direkte anvendelig i det praktiske arbeid med spørreskjema-konstruksjon.

LITTERATURLISTE

- [1] Allport, G.W., 1967. Attitudes. S. 1-13 i Fishbein, M. (ed), Attitude Theory and Measurement. John Wiley & Sons Inc., N.Y.
- [2] Alstad, B. (red.), 1969. Norske Meninger 1. Pax Forlag, Oslo.
- [3] Belson, W.A., 1968. Respondent understanding of survey questions. Polls 4.
- [4] Cantril, H., 1944. Gauging Public Opinion. Princeton University Press, Princeton.
- [5] Corey, S.M., 1937. Professed attitudes and actual behaviour. Journal of Educational Psychology 28, s. 271-280.
- [6] Dahlberg, Å., 1972. Ett försök til kvantifiering av rumsliga preferanser i samband med flyttningsstimulans. Rapport 6, Geografisk rörlighet - Sociala och Ekonomiske Effekter. Umeå Universitet, Umeå.
- [7] Dollard, J., 1949. Under what conditions do opinions predict behavior? Public Opinion Quarterly 12, s. 623-632.
- [8] Feldman, S. (ed.), 1966. Cognitive Consistency. Academic Press, N.Y.
- [9] Festinger, L., 1957. A Theory of Cognitive Dissonance. Stanford University Press, Stanford.
- [10] Fishbein, M., 1967. Attitude and the prediction of behaviour. S. 477-492 i Fishbein, M. (ed.), Attitude Theory and Measurement. John Wiley & Sons Inc., N.Y.
- [11] Fishbein, M., 1967. A consideration of beliefs, and their role in attitude measurement. S. 257-266 i Fishbein, M. (ed.), Attitude Theory and Measurement. John Wiley & Sons Inc., N.Y.
- [12] Galtung, J., 1967. Theory and Methods of Social Research. Universitetsforlaget, Oslo.
- [13] Hannan, D., 1970. Rural Exodus. Geoffrey Chapman, London.
- [14] Hellevik, O., 1972. Gallupdemokratiet. Det Norske Samlaget, Oslo.
- [15] Hyman, H., 1949. Inconsistencies as a problem in attitude measurement. Journal of Social Issues 5, s. 38-42.
- [16] Høivik, T., Hellevik, O., Gleditsch, N.P., 1971. Norske meninger om EEC. EEC informasjon nr. 5. Institutt for fredsforskning, Oslo.
- [17] La Piere, R.T., 1934. Attitudes versus Actions. Social Forces 13, s. 230-237.

- [18] Lazarsfeld, P.F., Pasanella, A.K., Rosenberg, M. (eds.), 1972. Continuities in the Language og Social Research. The Free Press, N.Y.
- [19] Moser, C.A., Kalton, G., 1971. Survey Methods in Social Investigation. Heinemann Educational Books Ltd., London.
- [20] Oppenheim, A.N., 1970. Questionnaire Design and Attitude Measurement. Heinemann Educational Books Ltd., London.
- [21] Paine, S.L., 1951. The Art of Asking Questions. Princeton University Press, Princeton.
- [22] Parnes, H.S., Spitz, R.S., 1969. Hypothetical questions as measurement of labour mobility. Amer. Statist. Assoc. Proceedings of the Social Statistical Section.
- [23] Selltitz, C., Jahoda, M., Deutsch, M., Cook, S.W., 1959. Research Methods in Social Relations. Methuen & Co. Ltd., N.Y.
- [24] Statistisk Sentralbyrå, 1968. Boligundersøkelsen 1967. Rapport fra Kontoret for intervjuundersøkelser, nr. 3.
- [25] Stouffer, S.A., Guttman, L., Suchman, E.A., Lazarsfeld, P.F., Star, S.A., Clausen, J.A., 1950. Measurement and Prediction. Studies in Social Psychology in World War II, vol. 4. Princeton University Press, Princeton.
- [26] Tittle, Ch.R., Hill, R.J., 1967. Attitude measurement and prediction of behavior: an evaluation of conditions and measurement techniques. Sociometry 30, s. 199-213.
- [27] Wicker, A.W., 1969. Attitudes versus actions: The relationship of verbal and overt behavioral responses to attitude objects. Journal of Social Issues 25, s. 41-78.